

ŠPJETAR

MODERNIZIRAL BOJU KAMUNSKI
OFICIJH

Kamunski konsej je sklepa, da bo dan v kratkem modernizirati oficije na kamunu. Tisto delo je čes potrebno, ker takuó boju potlé buj komod djelal implegadi an zatuó boju tud buj hitro ljudem ustrjegil u potrebah.

Tud cjesto, ki peje skucz Špeter so lepuó u-redil. Nardil so dobre hodnike ob kraju an takuó odpravil težave, ki so jih imjel rešiti, kar je bu daž.

BRDO

Zakuó prodajati kumunski svet?

Zvezdali smo, k' naš kumun e prouduu več hektarjev kumunskega zemljišča. Ta svet e bi kupjen od nekega Cullina iz Tera. Kaj te bo plačano to zemljišče, to se ne vie an zatuó judje no zlo mormorajo.

Stari fašistični podeštati so nam prou-dali uso host Tazaaron, anjelé so novi ministratorji začeli prodajati še svet. Tuole to nje jušto. Kumunski svet to njema beti potipano. Ce kumun u má kake debite za plačati, naj rajši nardi kak mutuo an počasu čemó žej plačati. Če ve ne bomo revali mi, no če žej plačati naši sinuóe.

POGOZDIMO NASE GORSKE
KRAJE

Nou lec za gorske kraje u nam da'e velike možnosti za zbuojsati naš svet. Usako djelo, k' privatniki no boju nardili, to če beti plačano. Zatuó to má prof-tati te ožakozni. Po senožetih, po njihav an pousede etju, k' to se mora, nardimo poti za morjeti z vozom gardjelke prevazati. U buj visoké kraje pa pogozdimo svet. Host to je ta, k' na če nam najbuj pomati. Pogledajmo u druge kraje etju, k' no majó host an bomo vidali kako no judje ljepo stoji. Ce so bli naši te stari naše ore pogozdili, mi nas bi ne mjele bizunjo hoditi po svjetu za se kruh uó-dinjati. Zatuó merkejmo mi narditi tuó, k' njeso oní nardili. Ce ne bomo teá mi želdil, no če žolditi naše sinuóe.

Kumun u bi l'ego naredu, če u se bo interesó. Naši judje so pouni iniciative, ma no njemajo kadá an no ne znajo usi narditi use te pratike za mjeti od gover-na pomuč. Zatuó naj ta na kumune lo-žijo neá implegadi, ki u koj tuó judem razlož.

RAZLUJENJE U NASIM KUMUNE

Usak mu to če interesati kako u se n.š kumun sprezunuje judi, zak to vero tuole kaže mizerjo, k' na je par nas an k' na usako ljeto buj narašča. Ljeta 1911, kar so nardili čensiment, so tu našim kumu-

SOVODNJE

Cjeste an škole so nam potrebne

Dne 26. aprila je bu u Ceplatiščah an Mašerah čedaski šindik senator Pelizzo, ki so ga spremljal inž. Tedesco, provinčialni svetnik kolonel Olivieri, domači šindik Franc Marko, vicešindik Anton Tripko an kamunski možje.

Najparvo so šli u Ceplatišče an si ogledal novo zgradbo, kjer boju u kratkem odparli suolo an otroški vartec ONAIR. Potlé so šli u Mašera. Tud tie so si ogledal šuojo an takuó so lahko tisti gospodje na svoje oči vidli u kajšno šuoio muorajo hodit naši otroc. Tie so samo dve izbe za use otroke an se tiste so zlo slabe, umazane an banki polnjeri. Senator Pelizzo je obljudu, da se bo interesó za popraviti tisto šuoio, ker takuó ne muore iti naprej.

Kar so si tisti gospodje ogledal šuoio se nas je zbralo okuol njih več vaščano an smo jim povjedal kulk muoramo tarpjet, ker smo brez cjeste u Mašerah. Ljeta 1917 so sudati začel djelat cjesto, ker tie par nas je bla blizu fronta, a takratne kamunske oblasti njeso dale temu nobedne važnosti an ostal smo brez cjeste se do čonás. Cjesta bi muoria pejat iz Jeronišča u Jelino, potlé u Duš an bi paršla u Mašera. Koštala bi približno 70 milijonou lir. Naš kamun sevveda njema tekaj soudu, pa čeglih bi dala daržava kajšno pomuč.

Zlo potrebna bi nam bla cjesto, ki bi vezala Mušere, Sele, Vatač an Ceplatišče. Za narditi tisto cjesto bi bluó trjeba zapraviti 30 milijonou lir. Kamun je že dau djelat prožet za narditi tisto cjesto.

Senator Pelizzo nam je obljudu, da se

na zledali 2942 judi, ljeto po 43 ljetih e te numer spada kar na 2197 judi. Venča part so muorli jeti po svjetu zak' tie par nas no njeso mjele s čim se preživiti. Autoritat na bi ne smjela teale pozebiti an zatuó naj bi našim judem dala možnost živjenja par svej kiši s postavitvijo kake fabrike. Saj par nas smo boati električnega toka, fabrike no bi tjete funkcjoni z manjšo špežo kuj drugje, kjer no njemajo električnega toka.

GORJANI

Do nedaunega so tu Filipanu usi čekarali po slovejsko, anjelé pa so se te mladí uárlí usi na furian, slovejski no čekarajo kuj te stari od 50 ljet oré. Ne moremo kapití kako te tuó, k' naši judje so oré uzeli to plejo. A to jim je muortej vergonža čekarati tu jeziku, k' odkar so judje u Filipanu so čekarali? An s furianom kam no kudaio priti te mladí? Še tu Cento no ne boju paršli čez kako lje-

TAJPANA

Nova električna centrala v načrtu

Cez malo časa boju začel djelat novo električno centralo u Karnahiti. Uódo no če zaprieti na kraju Starmohla an jo napejati tje pod Zapadnobardo, natuo jo storti spasti blizu Berukičeva hljeva, na poti med Ravan an Debelež. Governe za to djelo e žej dau 22 milijonou lir akonta.

Kar na bo nareta ta električna centrala, no pravijo, ki ta na Ravne al par Debeležu 'na velika talijanska firma na če narditi 'no fabrike. To se ne vie še kuó no če tu nje narejati. Tu nje no bi muorli mjeti djelo neh 100 djelouce.

NESREČA NE POCIVA

Dne 23. aprila so muorli pejati tu vičenski špitau Gverbia Budulica iz Pro-srida, mož, ki u nosi počto iz Tirane tu to vas, na poti med Pletiščami an Pro-sridom je padu an se potoču ro strmini. Kar se je potoču se je močno udaru na glavo an tu petu. Se bo muoru zdraviti več časa.

INDUSTRIJALEC MARZOTTO SE
ZANIMA ZA NASE KRAJE

To nje dougo tega, ki e paršou tu naš kumun generalni administrator italijan. skega veleindustrijalca Marzotto. Tej k'

bo interesou par višjih oblasteh, da boju uslišane naše prošnje.

Za poškodovane kraje od plazov

U našim kamune je dosti kmetu, ki so tarpjel veliko škodo zavoj plazou, ki so se uderli u dažeunih časih. »Ente Economia Montana« u Vidme plačuje tisto škodo, zatuó naj bi domači kmetje se interesal an nardil prošnje, da bi dobil pomuč. Tista ustanova je dala za škodo, ki so jo nardil plazovi u Karniji an Zelezem Kanalu 35 milijonou lir. Zatuó mislemo, da imamo tud mi enako pravico do pomučí ku tisti iz Karnije.

Tud za planine, ki so ble u času ujské poderte al zažgane, bi nam muorli dat kajšno pomuč. Zavoj tistega tarpí dosti naših kmetu veliko škodo, ker ne muorejo več poljete gonit živino na pašo. Ker obstoja en lec, ki pravi, da kaduor bo svojo planino obnoviu, mu bo daržava povarnila stroške, je prou, da bi se zainteresirani kmetje interesal par kompetentnih oblasteh. Za tole rječ se briga prou »Ente Economia Montana« u Vidme.

U TRČMUNU JE PREMAJHNO
POKOPALIŠČE

Že več ljet ljudje iz Trčmuna prošjo, da bi nardil nou britof (pokopališče) an nardil ta starega buj velikega, ker je premajhan. Na naš britof pokopavajo marličje iz sedmih vasi, ker je edia u usj naši okoplici. Sadá muoramo prekopavat grobove, ki dostikrat še njeso strohnjeni človejski ostanke an tuó ni nič prijetno an niti higijenično. Kamun bi muoru poskarbjet za urediti tisto rječ.

IZ NAŠIH
VASI

FOJDA

Gorjani no majó se sami
narditi cjesto

te! S slovejskim jezikom pa čemó pou svjeta oledati brez interpreta, zatuó naj stari učio slovejski svojim otrokam, šaj talijan no če ješte se naučiti tu škuali. Ne uzabita proverbja, k' u pravi: tekaj jezikou te znaš, tekaj može te vejaš!

AHTEN

STROKOUNA SUOLA ZA RISANJE

Pretekli tjedan so končali škuolo profesional za dizeno, ki so jo djelali u dvch korsah. U to škuolo je hodilo 48 mladih an ker so zaključili korse, so pokazali svoja djela. Usak školar je dau na moštro 50 dizenjou, ki so bi usi pohvaljeni. Ljudje so zlo hualežni direktoru od škol Filipiču, ki e se interesou za hore lošti te kors. Dobró to bi tjelo beti organizati enake korse tu Subidu an tu Porčinju, zak u tjech krajih to je dosti mladih, ki no bi tjeli se rado učiti, ma no njeso muorli priti tu Ahten, zak to jim e blo mašo delež.

te se zvezdalo, zdi se, k' Marzotto u bi móu namen kupiti cjele Buona za iz njih narditi no planino za krave pasti poljete. Marzotto, tej k' te znano, u má tu Portugruaro no veliko posestvo na ka-tjerem u redi 2000 krau mlekaric. Poljete u bi tóu je goniti h nam past.

Ljudje z njih krajam no njeso pa tuó za prodati njih svet. Posebno Buona, kjer so najtjeuše senožeti. Zatuó to če beti težko, k' u Marzotto naredi tie par nas kak afar.

Ne stuojta prodajati
svjeta

Usaki dan no hodio iz Laškega marčedanti an mešetarji kupuvat svjet par nas. Najbuj u jim djela golo te svjet, ki u se obrenče cku Debeleža, Ravna an Karnahite. Zanj no ponujajo še ljepje soute an dosti ljudi so tega mnenja za ga prodati.

Pozivamo pa, use ljudi, ki no ne stuojta prodajati sveta, ker no če priti časi, ki par nas svjet u če vejati deset an še večkrat koj tuó, ki no anjelé ponujajo. Tie par nas, kar no boju nardili novo cjesto skucz Karnajsko dolino an ki no boju nardili umetno jezero tu Loščiču, to če priti dosti foreštih na letovanje. Tezje, ki no boju mjele njih svet blizu cjeste an blizu tega jezera no če morjeti ga šfrutati za turistične namjene. Bal to bi ne bo itako. Lahí no bi ne hodil k nam svjet kupuvat.

BRANIMO RIBOLOU

Voda Karnahita ne bá simpri zlo bogata rib, a kar so začeli jih pobijat s klorom an z bombami to jih nje škuažej vidati. Ta to je na velika škoda, ker ribe so predstavljale par nas veliko bogastvo. H nam so hodil poleg domačinou še dosti foreštih ribičeu, ker postvi je zlo malo tu naši provinciji an jih na targu zatuó ne prodajajo. Prou to bi tjelo beti, da bi »Consorzio Ittico« zasjau ribe, ki bi se hitro zaredile. Sevveda bi tjelo beti bizunjo še guardijana, zak no ne metajta klora an bomb tu vodo.

NEME

ZA DIBANT SO KUDALI NAS JETI
TU KAMBO

Pred kratkem so paršli tu Černejo dva funkcionarja od »Coltivatori Diretta« an naše ljudi prepričevali naj se upišejo tu to organizacijo. Majedan od naših kontadinou o nje tóu se upisati. Ljepo so nardili! Ta to nje na organizacija, ki na brani interese kontadinou, ma na bi tjela se od njih koj šarvijati. Tej k' to je znano »Coltivatori Diretta« to je organizacija od demokristjané, kaj dobrega so parneali demokristjani tu našo vas ve usi vjemó. So nas danob jeli u kambo, kar ne venčpart naših ljudi votala zanje. Anjelé, k' smo jih spoznali an provali ne bomo več se stori ulačiti.

Pretekli tjedan so šli s trehuham za kruham po svjetu 26 emigrantou iz našega kamuna. Venčpart so šli tu Francije. Tale to je še dan dokaz kako no za nas pensajo autoritadi.

SV. LENART SLOVENOV

JAZBECI DJELAJO VELIKO ŠKODO

Naši ljudje ne puomnejo, da bi bluó u šentljarški okuolci tarkaj jazbecu ku ljetošnje pomlad. Napravili so pougo škode po puoiañ. Razril so njive kjer je bu krompir usajen an zatuó so muorli nekatjeri kmetje še enkrat sadit. U Jij-njedu so jazbeci celo udrli u hišo Laho-vega Feliksa. Gospodinja usa prestrašena je mislila, da so tatje, a kar je parša gledat, je vidla cjeu trop jazbecu.

Zavoj tega je dala videmska prefektura posebno dovoljenje usem domačim ja-gerjem, da lahko streljajo jazbecu, čeglih je jaga zaprta. Troštamo se, da boju ja-gerji uničil al pa usaj pregnal to divja-čino.

U JAGNJEDU IMAJO SLABO
CJESTO

Ljudje iz Jagnjeda so že večkrat zaprosil, da naj se jim pot postroji. Ta je tanarbij visoká vas našega kamuna an u ljetošnjem dažeunem vremenu je pot ratala skoraj neuporabna. Jame so tarkaj velike, da kolo od voza kar not obstane. Trjeba bi jo bluó najparvo dobro popravil, potlé pa nasut pieska. Kamun naj poskarbi da se pot, ki peje u Jagnjed spravi u red. prej ku se muore.

TATJE SO ŽEJNI VINA

Neznani tatje so u noči od 26. do 27. aprila uderli u klet oštjerja Oviščaka iz Hrastovja an ukradli dva hektolitra vina. Drugo noč pa so šli u klet domačina Žnidarja an tud njemu ukradli precej vina. Karabinerji so preca začel preiskavo djelati, a še njeso zasledil tistih tatou, ki so žejni vina.

NESREČA PAR DJELU

Kar je pomagu u hljevu kravi, ki se je odtelila, se je Rakin Ivan iz Hrastovja udaru u harbat an so ga muorli zavoj tega pejat u špitau. U špitau se je zdravu en mjesac an še nimar ni za djelo. Mož je zaprosu za imjet zavarovalnino, ker se je udaru nar djelu, a zavarovalnica mu tega neje priznat.

REZIJA

100 milijonov lir za asfaltiranje ceste

Na zadnji občinski seji se je mnogo razpravljalo o vprašanju asfaltiranja ceste, ki vodi iz Rezjute v Ravenco. Kakor smo v preteklosti omenili, namerava ožji občinski odbor te ceste razširiti an asfaltirati. Cesta je dolga osem kilometrov an celotni stroški za to delo bi znašali 100 milijonov lir. Večji del ten stroškov bi morala kriti naša občina. Sevveda s tem niso zadovoljni nekateri občinski svetniki, ker bi s tem morali preveč obtežiti naše davkoplačevalce. Poleg tega bi bile mnogo bolj potrebne, da bi se rešili preje drugi toj važni problemi v občini. Na primer Učja (Beli potok) nima ceste, ki bi vodila v Rezjiansko dolno in nima niti električne luči. Enako je tudi v Koritah. Torej imajo je prav nekateri občinski svetniki. Vendar se s tem še ne sme zavreči načrt za asfaltiranje omenjene ceste, ampak naj se najprvo poskrbi za potrebe onih vasi, ki nimajo tistih ugodnosti, ki jih imajo Ravenca in Sv. Jurij in ki bi bile sedaj poverane z asfaltirano cjesto.

Koristi, ki bi jih imele vasi, izvzemši Ravenco in Sv. Jurij, z asfaltirano cjesto, so ničeve, a zaradi tega bi bili obdavnjeni vsi občani enako.

Pri tem pa je treba pomisliti še na nekaj drugega. Pravijo, da ne bo dolgo, ko bodo pričeli graditi novo avtomobilsko cjesto, ki bo vezala Furlanijo z Avstrijo. Ta cesta bo šla preko Cente v Tersko dolino in Muzac, potem bo šla skozi predor (galerijo) in bo prišla na dan med Ravenco in Sv. Jurijem, od tu pa bo nadaljevala po Rezjianski dolini in Zelezem Kanalu (Cawal dal Fiar) v Avstrijo.

Prav zaradi tega ne bi bilo pametno, da bi si danes nakopala občina take stroške, ker ne bo dolgo, ko bo potekala dobra avtomobilska cesta prav po dolini, kjer nameravajo sedaj asfaltirati cjesto. Bolje bi bilo torej, da bi zaenkrat preložili to delo in če ima občina sredstva, naj reši nujne probleme nekaterih vasi naše doline in doline Učje.

VELIK GOZDNI POŽAR

V terek po veliki noči je nastal pri nas velik požar v gozdu na gori Klki, ki je občinska last. Kakor pravijo, so tisti

DREKA

DJELAT MUORAMO ROBOTU

Naš kamun se darži še tajšnih lecou an navad, ki so jih ucal u starih časih. Za postrojiti naše cjesto muora usaka družina poskarbjet, da djela 4 dni. Ce u hiš njemajo nobednega djelouca, muora-jo pa plačat ujednostno djela adnega djelouca za 4 dni. Lansko ljeto smo dal use družine u dreškim kamune 2 dni djela, ljeto pa muoramo djelati še tiste dva dni, ki njesimo lansko ljeto djelali.

Tuó ni prou. Mislemo, da plačavamo za dost visoke datjave, da bi kamun lahko plaču djelouce za cjesto postrojiti. Zakí muoramo prou mi djelati robotu, ku jo u nobednem drugem kraju ne djelajo. Tist lec, ki pravi, da kamun lahko kliče ljudi na robotu za cjesto postrojiti, je bliu naret še ljeta 1884 an sadá ni več u veljaví, ker nova italijanska konstitucija lepuó pravi, da usako djelo muora bit plačano po sindikalnih tarifah. Ce pa kamun njema soudu za djelouce plačati, naj zaprosi državo pomuč, takuó kot djelajo drugi kamun. Drugje modernizirajo mjesta an asfaltirajo cjesto, par nas pa za imjet postrojeno cjesto muoramo pa robotu djelati. Al njesimo usi gluh?

SVETAL ZGLED
IZ PRETEKLOSTI

Anton Pavša iz Oborč

Kadar govorimo o tistih naših možeh, ki so z odločnostjo in vztrajnostjo branili pravice našega ljudstva, njihov jezik in njihovo življenje, moramo omeniti tudi Antona Pavša. Bil je rojen v prijazni gorski vasi Oborče (občina Praprotno) v Idrijski dolini, dne 29. novembra 1854. Njegovi starši so bili precej premožni in ker je bil mali Tonček zelo bistre glave, so ga poslali v šolo. Razume se, da je moral vse šole od prvega razreda naprej dovršiti v italijanskem jeziku. Po končani gimnaziji je vstopil v videmsko semenišče, kjer je bilo med bogoslovci tudi precej beneških Slovencev. Šele tu se je Anton Pavša prav zavedel svoje narodnosti in je začel gojiti svoj materin jezik. Duhovniško službo je opravljal najprej nekaj let v nemškem naselju Sapača v Karniji, nato pa je bil prestavljen v slovensko vas Prosnid (občina Tipana). Prave družbe si tu ni mogel najti, zato je imel mnogo prilike za razmišljanje o krivicah, ki so jih trpeli rojaki. Beneški Slovenci so bili izročeni na milost in nemilost državi, ki je bila sestavljena na podlagi narodnostnega načela in ni hotela že takrat priznati slovenske narodnosti svojih državljanov v Beneški Sloveniji. Slovenščina ni imela ne v šolah, ne v uradih nikake pravice. Še najbolj pa je Pavšo bolelo, ko je videl, da so za raznarocovalno delo vneti tudi cerkveni krogi v videmski vladikovini: v mnogih cerkvah zapadla Beneške Slovence so v prvih 20. letih po priključitvi k Italiji odpravili slovensko pridigo in jo nadomestili s furlansko ali italijansko. Ogorčen nad tem početjem je leta 1891 napisal v Novo Sočo, ki je izhajala v Gorici, članek »Slovenski jezik v cerkvah po Bereški Sloveniji«. V tem članku je Pavša pokazal kako je bila iz cerkva prognana

ra slovensčina in vpeljana furlanščina, ki je ljudstvo večinoma ne razume. Sestavek je vzdignil precej prahu. Duhovska oblast v Vidmu je potzvedovala, kdo je bil avtor. Celotni avstrijski časopisi so pisali o članku, največ pa seveda goriški italijanski »Corriere«, ki je pisal, da je Pavša (imenujejo ga Pauscini!) »...il capo dei combattenti contro l'italianizzamento degli Sloveni rimasti nel Veneto« (Vodja borcev proti poitalijančevanju Slovencev, ki so ostali v Beneški Sloveniji). Žal je bil Pavša tedaj že bolan, sicer bi znal zavrniti vse zlobne napade. Imel je polno lepih načrtov, a jih ni mogel izvesti do konca zaradi mučne bolezni in zgodnje smrti. Z veliko vneto je širil med ljudstvom, posebno v Prosnidu,

knjige Družbe sv. Mohorja. Za časa njegovega službovanja v Prosnidu se je nepismenost v tej vasi znatno znižala, kajti Pavša je poleg svojega duhovniškega poklica učil in župnišču domače ljudstvo brati in pisati v materinščini. Toda zaradi bolezni, ki je slutil, da bo smrtna, je moral zapustiti službeno mesto v Prosnidu in se preseliti v furlansko vas Klavjan (Clauisno), od tu pa kmalu nato v rojstno vas Oborče, kjer je tudi umrl dne 26. junija 1892, star komaj 38 let. Dolgo vrsto let je minulo odkar je odšel Pavša k večnemu počitku, toda beneški Slovenci ga niso pozabili, ampak ga še vedno omenjajo kot svetel zgled slovenskega duhovnika.

Iz zgodovine Beneških Slovencev

Znamenitega langobardskega zgodovinarja Pavla Diakona lahko imenujemo tudi furlanskega in slovenskega zgodovinarja, ker le iz njegove »Historia Longobardorum« (8. stoletje) izvemo natanko, kdaj so se Slovenci naselili v sedanjno Beneško Slovenijo. Langobardi so navalili na Furlanijo meseca maja leta 569 po Kr., pod komando kralja Alboina. Žal se, da so prišli po Nadiški dolini, potem ko se je Alboin til nagledal lepe Furlanske ravnine iz vrha našega Matajurja »mons regis«. Furlanija, z glavnim mestom Čedadom, se ni mogla braniti proti novim »barbarom«, ker je bila že leta 452 po Kr. tako strašno pomandrana od divjih Hunov kralja Atila, da kakor pravi pravljica, »skoz tri leta se ni slišalo petelina pe-

na« in je bila zato le redko naseljena. Ker je bil namen Langobardov polastiti se Italije, se oni niso brigali za zemljo, ki so jo pustili za seboj, čutili pa so potrebo zavarovati si hrbet in zato je Alboin ustanovil v Čedadu prvo langobardsko vojvodino (Ducato), ki jo je izročil svojemu vnuku Gisulfu. Takoj za Langobardi so se prikazali na mejah Italije slovenski pastirji, ki so brez ovir zasedli vse hribe in neobjudene doline do vrat Čedada. Seveda, tudi njim so tekle sline po Furlanski ravnini, a na poti so jim bili močnejši Langobardi. V ta namen so se Slovenci združili z divjimi Obri (Avari) in skupaj so začeli napadati Langobarde. Zgodovino vojske z Langobardi najdemo v »Historia Longobardorum«, kjer Pavel Diakon opisuje hrabrost brancev se Langobardov in indirektno tudi hrabrost napadajočih Slovencev in Obrov. Vojna med Slovenci-Obri in Langobardi se je začela okoli 610 po Kr., kadar so Slovenci vdrl globoko v Furlanijo in so po hudih bitkah bili potisnjeni zopet v hribe. Leta 663. so Slovenci in Obri zopet vdrl v Furlanijo, prebrodili so reko Timent in prišli do Pordenona, pa tudi to pot so bili zopet vrženi nazaj. Po tej vojni so se Slovenci ločili od divjih Obrov in jih zapodili čez hribe, oni pa so se borili z Langobardi na svojo roko. Med leti 665-670, so Langobardi, pod komando vojvode Vektarja, vdrl v Nadiško dolino, nenadoma napadli slovensko vojsko pri Briščah, 11 kilometrov nad Čedadom, in jo razgnali. Ta bitka je morala biti res strašna, če je res kar pravi Pavel Diakon, da je bilo pobitih 5000 Slovencev. To številno pobitih se zdi neverjetno in mogoče, da je pomotoma bila čpložena kaka 0 od prepisovalcev. Vsekakor so si ta poraz Slovenci dobro zapomnili, se reorganizirali in že leta 700 so prešli v napad. Vtaborili so se na hribu nad Čedadom, verjetno na Karkošu. Vojvoda Ferdulf se jim je zoperstavil z izbranimi vojniki in jih je drzno napadel. Langobardi so bili popol-

V srednjem veku so bili oglejski patriarhi mogočni gospodje. Podložne so jim bile mnoge cerkve tudi po slovenskih deželah. Na njih je še danes videti oglejski znak: na zvoniku križ z dvema prečkama. Ni čudno, da so se tisti čas v Ogleju često mudili duhovniki tudi iz slovenskih krajev. Enega teh, grofa Udalrika Ortemburškega, ki je bil oglejski arhidiacon, so izvolili celo za patriarha. Papež pa ni hotel potrditi njegove izvolitve, ampak je vsilil za patriarha rajši Italijana Pellegrina. Udalrikus Ortemburški je užaljen zapustil svojo službo v Ogleju in šel v samostan v Rozacu (Rosazzo) med Čedadom in Krminom. S svojim premoženjem je sezidal cerkev sv. Egidija in bolnišnico za siromake in gobavce, za katere bi moral skrbeti samostan.

Strašno bolezen gobavosti so takrat prinašali v Evropo križarji, ki so se hodili vojskovati na Jutrovo z mohamedanci. Fred gobavci so ljudje bežali, da se ne bi okužili. Zato so morali ti nesrečniki s posebnimi oblačili, klicanjem ali zvončkom ljudi opozarjati, naj se jim ne približajo. Za vzdrževanje teh izvržencev iz človeške družbe je dal torej Udalrikus Ortemburški dohodke svojih posestev, med drugim tudi mirnopoško farno pri Novem mestu in dva dragocena oblačila, ki si jih je bil kupil, ko je bil izvoljen za oglejskega patriarha. Leta 1298 je prišel v rozaški samostan Majnhard Ortemburški s svojim stricem, goriškim grofom Albertom, da bi pogledal, kako menihi skrbje za uboge in gobavce v bolnišnici. Plemiča sta stopila pred opata Johanesa in menihe in Majnhard jim je dejal: »Moj oče me je poslal sem, da vidim cerkev sv. Egidija in bolnišnico, ki jo je sezidal arhidiacon skvilejske cerkve Udalrikus, ki je bil grof iz naše ortemburške hiše.« Opat in menihi so se v zadregi opravičevali, da ne morejo podpirati ubožcev in ne vzdrževati gobavcev v bolnišnici zato, ker so ubogim in gobavim namenjene dohodke papežu dali. Grofa Albert in Majnhard sta nejevoljno rekla: »Nismo dali svojega imetja in svojih posesti rimskemu papežu, ampak za vzdrževanje ubožnih in gobavih.« Stare listine pravijo, da sta jezna vstala in da je goriški grof zagrozil: »Jaz in moji vnuki bomo samostanu vzeli vse, kar so mu naši starši in družina podarili po naročilu arhidiakona, ortemburškega grofa Udalrika.« Nato sta plemiča razjarjena zapustila samostan. Opat Johanes in menihi so se zelo ustrašili. H konkordijskemu škofu Jakobu so poslali odposlanca vprašati, kaj naj stori. Škof Jakob jim je dejal: »Škof sem in poznam zakone. Često sem bil pri rimskem papežu zavoljo oglejske cerkve in v zadevah zoper goriškega grofa Alberta... Svetujem Vam, da vzdržujete ubožne in gobavce v bolnišnici... Če tega namreč ne boste storili, vam bodo goriški in ortemburški grofje vzeli posesti in nihče ne bo mogel zoper nje pomagati, ker so premožni, in bo samostan uničen.«

SLOVENSKA PESEM V TUJINI

»Slovenski oktet« je imel v Holandiji šestnajst koncertov, od teh dva v Amsterdamu, ki so vsi odlično uspeli, Holanci so bili hvaležni in tudi njih časopisje je bilo polno hvale o veliki umetniški višini slovenskih pevcev. Izrazje prijateljstva in simpatije, ki so spremljali oktet na njegovem potovanju na Holandskem je prekoslil sprejem pri slovenskih rojakih - izseljencih v Heerlenu. Oktet je tam nastopil dvakrat in ganljivo je bilo videti, kako so se ljudem, ki so odšli iz domovine v Holandijo za kruhom, orosile oči pri pesmih, ki se jih še vedno spominjajo: »Triglav moj dom«, »Nmau čez izaro« itd.

ALOJZ GRADNIK:

CUNJAR

Cunjar stari, sivolasi se prikazal je na vasi.
Star in suhonog osliček vprežen mu je bil v voziček.
Na vozičku lončevino vozil je in cunjar starino.
»Cunjar! Cunjar! na vsa grla otročad se je zadržal.
Zenske, ki so prale, pekle, brž pred hiše so pritekale.
»Če kaj cunjar in cap imate, gospodinja lepe, zlate, dajte mi za piskre, sklode, naj kupčija bo brez kredela!
vabil jih Rezjan je stari.
Brž po stari so omari krpe, sukna in flanele premetavati začele,
pretaknile vse so skrinje in vse kašče gospodinja.
me še danes — ko da teče solza iz oči mi — peče.

Tudi poglavci mi mali nismo križem rok držali, komaj smo prišli do sape iz vsch kotov cunje, cape, kar ni snedla še podgana, smo privlekli pred Rezjana.
Nem pa ni bilo za lonce: cunjar na vozičku zvonce iz prelepe, fine gline je imel za nas fantine.
O presladki ti sponini! Se te vidim v vsej jasniini, še te vidim, draga mati, tam na pragu v zmedti stani: zadnje dača si petice iz predala za kozice in očetu si prikrlja, da za cunje — mi od ila male ztonce smo dobili. Kar storila si ti v sili,

FRANCE BEVK:

PASTIRCI

7. Lenart si je mislil: kaj, če vstopim. Bratje in sestriče ga bodo začudeno pogledali. Oče ga bo vprašal: »Kaj pa ti ob tej uri?« Povedal mu bo. A oče: »Hitro nazaj, sicer te ženem s palico! Če bi ne bilo očeta, bi si mati morda dala čepovedati. Tako pa je bilo brezupno. Povesil je glavo. Bilo mu je grenko. Spoznal je, da mora ostati pri Kolkarju. In da mora goniti vsak dan ovce na pašo. Prenašati sramote: besede in poglede. Ni bilo druge poti. Vračal se je s počasnimi koraki. Dotlej je bil navrhan užajenosti in sramovanja. Za mržnjo skoraj ni bilo prostora v njegovem srcu. Tedaj pa je začel Ferjanča sovražiti. Če bi stal pred njim, bi pobral kamen in mu ga zalučal v čelo. V mislih so se mu porajala najgroznejša maščevanja. Ni se zdržal ob njih. Bil je že blizu Kolkarja, ko je iznenada obstal sredi klanca. Tako mu je bilo, kakor da je nekaj temnega stopilo k njemu in mu navdahnilo neko zlo misel. Zavrgel jo je. Pa je bilo tisto temno že zopet ob njem. Zdaj mu je pošepetalo. Nič! Pošepetalo mu je vnovič... Prišel je do Kolkarja. Tedaj je zla misel že visela v njem ko obleka na robidi. Ni je mogel več odgnati.

X. Pončič mu je bila misel pobledela. Gnal je ovce na gmajno. Še po poti mu ni bila tako jasna kot prejšnjega večera. Toda ko je zagledal Ferjanča mu je zopet oživel. Bila je ko ogenj v slamnati stehni. Ferjanč je bil nekam spremenjen. Tako za čudo miren, kakor ni bila njegova navada. Držal se je ko čemerika, zamiš-

ljeno je srepel pred se. Lenart je pričakoval, da se bo smejal in ga dražil. Nič. Kazalo je, da je za Ferjanča zadeva že pozabljena. Za Lenarta ni bila pozabljena. Ferjanč, Terezka, grm, v katerem se je skrival, vse mu je živo predočevalo dogodek prejšnjega dne. Sedel je na obronku in razbijal s palico po travi. Tako razbija mačka z repom, kadar je razjarjena. Čez nekaj časa se mu je približala Terezka. »Ali boš medeno hruško?« Lenart je poškilil nanjo. Kaj mu hoče? Priljuje se mu, kot se je prej prilizovala Ferjanču. Ali se zaveža, da je ona kriva zdražbe med tovarišema in končno tudi njegove sramote? Morebiti se ji smili od prejšnjega dne. Lenarta je tudi sočutila le dražilo. Res, ona se mu ni smejala, zato ji je bil tudi hvaležen. Toda ni je maral. Bila mu je v rapotje. »Nečem,« se je namrdnil. Terezka je razočarana vzdihnila. Oddaljila se je. Lenart pa je po strani opazoval Ferjanča. Vzmemirila ga je vsaka njegova

kretnja. Bal se je, da že pojde h gugolnici. Da pojde, je vedel, posebno ta dan, ko je bil tako osamljen. Lenart je želel, da bi še počakal. Srce mu je razbijalo. Ferjanč je lučal kamenje. Zadedi je hotel vrh macesa, a mu ni uspelo. Potem je nekaj časa ležal na hrbtu in živčgal. Hodil je po rokah, a se je tudi tega naveličal. Prinesel je drv in zakuril. Vzel je iz malhe krompir in ga zagrebel v žerjavico. Tedaj se je Lenart pomuznil za grmovje. Vedel je, da se zdaj Ferjanč ne bo oddaljil od ognja. Terezka je bila vzela iz malhe kos kruha, ga drobila na predpasniku in jedla. Lenart se je plazil po plitki grapi, ki so jo obraščala gosta drevesa. Hodil je prihuljeno, z upog-njenim hrbtom kot tat. Pri tem je neprestano obračal glavo. Ferjanč in Terezka sta mu bila že izginita izpred oči. Dosegel je plot, ki se je vlekel nad strmino in prepadi. Ob njem se je sprazil do Ferjančeve gugalnice. V glavi mu je šumelo, srce mu je razbijalo, kakor bi mu kladvece trkalo ob psi. Pozabil je na vse drugo, vedila ga je misel, ki mu jo je bil prejšnji večer navdahnil zlo-dej. In ta misel je bila močnejša, zmeraj

bolj omamna. Tako velika, da mu je zatemnjevala sonce. Mrak se mu je delal pred očmi. Splezal je na plot in potegnil zaklepno nožičko iz žepa. Odprl jo je in pogledal nizdol. Pod njim so ležale bele skale, pod katerimi je šumela voda. Za trenutke sta mu zastala srce in roka. Nato se je naglo oprjel gugalnice in jo je zarezal na dveh mestih. Les je bil trd, nožička je škripala. Bilo mu je, kakor da mu je kri zastala v žilah in mu ne bije več srce. Pačil se je v usta in v obraz. Delo je bilo storjeno. Zaprl je nožičko, jo vtaknil v žep in poskočil s plota na tla. Padel je na roke, a se je naglo pobral in se čudno zarežal. Bilo mu je, kakor da mu je nekaj temnega palo raz dušo. Hkrati mu je narahlo, prav narahlo nekaj drugega, gnusnega nalegalo na srce. Previdno se je ozri okoli sebe. Ali ga je kdo videl? Nihče. Le drevesa in grmovje, modro nebo in beli oblaki. In vendar se je upognjen, nizko pri tleh plazil med drmi. Tako se je plazil Kajn, ko je ubil Abela. (Nadaljevanje sledi)

ZA NAŠE DELO

Djelo u sadounjaku

Tale mjesec drevje odcvete an zatoú je trjeba začeti s parvim pomladskim škropljenjem. Mjesec maj je narbuj važen mjesec ljetnega škropljenja sadnega drevja. Kar drevje cvete an kar odcvete pridejo škodljivci an boljzmi, ki djelajo veliko škodo. Kar buoste škropil ni potrebno čakati, de odcvete prou zadnji cvet. Nucajte kombinirane preparate, kot je bordoška al kalifornijska brozga, katjeri dodaste še arzenske preparate. Lahko bi posebej škropil prout boljzmi z bordoško al kalifornijsko brozgo an posebej prout škodljivcem, ki razjedajo zelene kraje rastlin. Prout tajšnim škodljivcem, ki razjedajo zelenje se nuca preparate arzena, nikotinske preparate al piretrinske preparate. Buj praktično pa je, če nucaete kombinirano škropilo, s katjerim se unič boljzmi an škodlivce naenkrat.

U tjem mjescu se parkažejo tud listne uši. Tiste se uniči z nikotinskimi preparati.

Poleg kemičnega uničevanja škodljivcev je trjeba nucať tud mehanični sistem uničevanja. Tuó se nardi takuole: Zjutraj pogarnite pod drevo plahte an drevje potresite. Škodlivci padejo na tla, katjere muorate pobrat an uničiti z ognjem.

Piščeta rastejo

Kar so piščeta stara 10 dni, rastejo kar vidno. Takrat jim je trjeba začeti dajati dosti dobrega fuotra, de se nimar dobro najedo. Dajajte jim tud nimar zadost zelenja an živalskih beljakovin. Če se piščeta ne pasejo, jim muorate dajati mljeko, ker so u mljeku beljakovine. Dajajte jim gliste (dežeuniki), a jih muorate prej oprati. Zadost je, če ušafa usako pišče po dno glisto. Zlo dobre so tud jajca od mravelj an čarvi.

Dobro buoste nardil, če buoste že sada začel počas vadit piščeta na mehak fuotar. Narježejte zelenjavo — koprive, djeteljo, radič, mlado travo — nastargajte korenja an u tuó zmješajte malo sjerkovke moke an malo otrobu. Piščeta boju rada jedla. Od časa do časa dodajte še zrjzane čebule an česna, ker tuó jim pomaga par prebavi. Piščeta ne boju ušafala drisko, če jim buoste dal usak tekaj časa malo kuasa. Tud drobnega pjeska an zdrobljenega uogja jim dajajte, de se črevesja buj čistijo. Učasih jim

Na deba parvežite lepljive pasove, de se boju lovil čarvi. Use sade, ki gnijejo poberite, zažgite al globokó zakopajte.

Kakuó odpravite uši par prašičkih?

Če imajo prašički uši jih umivajte u kreolinski raztopini (na 1 liter vode 2 žlici kreolina). Tisto djelo nardite kar je gorkuó, de se prašički prej posušijo an se ne prehladijo. Gledejte pa, de glava ne pride u raztopino. Dober za uničiti uši je tud DDT prašek (polver), ki ga je trjeba natrositi med dlako.

Prehod od zimskega na poljetno fuotranje

Precu bomo prešli od zimskega suhega fuotra k poljetnemu zelenemu fuotru. Živinorejec muora gledat, de bo živino počas an u pravim času odvadu suhega an jo počas navadu na zelen fuotar. Zelen fuotar ima u sebi več vode, je buj obsežen (voluminoso) an buj lahko prebavlju kakor seno. U zelenem fuotru so redilne sootance buj rjedke, u senu buj zgoščene. Živina muora pojest dosti več zelenega fuotra kakor sena, de je sita. Zatuó se prebavila (želodec, črevesje) u tjem času zlo raztegnejo. Ker je zelen fuotar buj lahek za prebavit, se muorajo tud prebauni sokovi navaditi na novo sestavo fuotra. Prehod od sena na zelen fuotar muora trajati almanj 14 dni. Zatuó začnite le pomalo dajati živini zelen

fuotar u jasla al pa jim mješajte med seno nimar več zelenega fuotra.

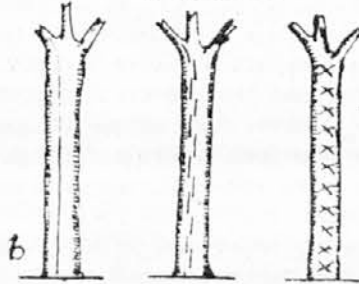
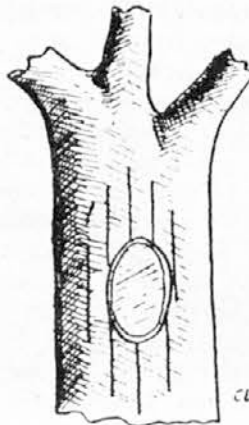
Par prehodu k zelenemu fuotranju muorate skarbjet, de ušafa usaka živau u novem fuotru nezmanjšano kuantiteto redilnih sootanc, posebno beljakovin.

Bouhači an stenice na zeju

Tuó so majhni temnoplavi hroščki, ki kakor bouhe skačejo po zeju an prejedajo listje. Djelajo veliko škodo, posebno kadar je suha ura. Hroščki, ki preženejo zimo djelajo u tjem mjescu veliko škodo, julija mjesca pa se bo parkazu drugi zarod hroščkou u še buj velikim številu. De bi odvarnili bouhače od zejá, po-

Pušcanje lubja pri sadnemu drevju

Večkrat se zgodi, de se drevesni varh prau dobro razvija, deblu pa zaostaja u razvoju. Takuó imamo drevesa z ljepim, košatim varhom an slabotnim deblom. Vid se, de je koža na deblu zgubila prožnost (elasticitá), zatuó se deblu ne muore debeelit. Tajšno drevje lahko vjetar polomi an tud manj sadja rodi. Tisto napa-

ko se lahko odpravi z najhno operacijo kože na deblu — s puščanjem kože.

U začetu maja puščajte kožo na severni strani debla. Prerježejte kožo z ostrim nuczam od najbuj nizke veje do tal. Namjesto ene rezi lahko napravite po več kajšnih 20 cm dougih zarjzou, cno na čamparno, drugo na desno, tretjo čamparno an takuó naprej do tal. Eno rez na deblu od varha do tal ni parporočljivo narditi par čerješnih, ker par tjem sadju lubje močno odstop od de-

tresite po rastlinah tobačni prah, japno u prahu, ljesni pepu al pjesak. Uničite jih pa tud, če poškopite rastline s kajšnim nikotinskim preparatom, ki ga ušafate na agrariji. Dobar je poksin u 1% vodni raztopini, tobačni izvleček (estrato di tabacco) pa u 3% raztopini. Namjesto nikotinskih lahko nucaete tud arzenikove preparate. Svinčeni arzeniat (arseniato di piombo), ki ga narbuj lahko parpravite u 0,4% vodeni raztopini (na 10 litru vode 4 dkg svinčenege arzenjata.)

Tud sterice zeja al šuoštari djelajo u tjem času škodo na zeju s tjem, de mu sesajo sokove. Stenice so ploščate 6 do 8 mm douge živopisane živalice. Če ni stenice preveč, jih poberite z roko z zeja an poparite al zmečkajte. Če je pa dosti tistih živalic, pa škropite z nikotinskimi preparati kakor prout bouhačem.

bla. Zatuó par čerješnih djelejte pretargane rezi al pa križe, kot kaže slika. Kar puščate kožo, muorate gledat, de ne poškopujete lesa. Gledejte, de prerježete samo kožo, les pa muora ostati nepoškodovan.

Rana, ki ste jo nardil na koži debla, se hitro zaceli (obrase). Deblu se bo hitro debelelo an bo ostalo rodovitno. Več kot dveh zarjz na deblu ni potrebno narditi.

Use rane muorate, prej ku morete, obrjezat z ostrim nuczam. Okuol večjih ran je dobro, de puščate kožo s petimi al šestimi zarjzami. Zarjeze naj mjerijo kajšnih 20 centimetru an naj pridejo do rane. Zarjeze okuol ran muorajo iti glih z deblom. Večje rane muorate namazati s cepilnim voskom (čera) al z drevesnim karbolinjem. Zlo nagobarne so tiste rane, ki pridejo zavoj drgnjenja. Tajšne rane muorate dobro obrjezat do zdravega, dižinfetati an zaviti, ker drugač pride rad kankar.

Farbanje blaga z domačimi preparati

Znano je, de so listi od čebul zlo dobro farbilo. Če četé pofarbat zavese, prte al drugo blaguó u arjavo farbo, dejte u vodo, u katjeri kuhate reči, ki jih četé farbat, še liste od čebule.

Svilo lahko pofarbate s pomarančnim sokom. Kafe al čaj dajo ljepo armenorjavo farbo, žafran (zafferano) da živo armeno farbo.

Za farbanje vounenege an bombažnega blaga ušafate ljepo farbo, če skuhate zelene olupke an listje orehou. Čaj od kamomlie da ljepo armeno farbo. Ljepo armeno farbo se ušafa tud od rabarbure, če kuhate nekaj časa 100 gramu korenin od rabarbure u pou litru vode. Tisto vodo potlí nucaete kot farbo.

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg.
Krave	L. 180 do 200
Voli	» 220 » 235
Janice	» 235 » 250
Teleta	» 360 » 370
Ovce	» 150 » 160
Keze	» 90 » 100
Jagnjeta	» 350 » 400
Kčzličji	» 450 » 500
Prešiči	» 355 » 385

ZIVINA ZA REJO

	Po glavi
Krave mlekarice	L. 120000 do 170000
Janice breje	» 140000 » 175000
Prešiči do 20 kg	» 222 » 444

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	Po kg.
Kokoši	L. 575 do 625
Piščanci	» 700 » 750
Race	» 450 » 500
Purani (dindje)	» 525 » 550
Zajci	» 265 » 290
Jajca (usako)	» 19 » 21

ZITARICE

	Po kuintalu
Fšenica	L. 7100 do 7300
Sjerak	» 4200 » 4300
Fšenična moka (0)	» 9600 » 9700
Sjerkova moka	» 5100 » 5400
Otrobi	» 2350 » 2500

GRADBENI LES

	Po kubičnem m.
Bukovi hlodi	L. 15000 do 17000
Crjehovi hlodi	» 18500 » 21500
Čerješnovi hlodi	» 17000 » 19000
Smrekovi hlodi	» 17000 » 18500
Jesenovi hlodi	» 19000 » 20500

DRVA IN OGLJE

	Po kuintalu
Bukova suhe	L. 750 do 830
Druga mehka drva	» 600 » 650
Oglje	» 2950 » 3100

SADJE IN ZELENJAVA

	Po kg.
Jabolka	L. 70 do 90
Krompir	» 45 » 50
Fižol	» 250 » 270
Solata	» 20 » 35
Radič	» 50 » 80

SER AN MASLO

	Po kg.
Sir do 2 mjesca star	L. 450 do 500
Sir čez 2 mjesca star	» 600 » 720
Mlekarniško maslo	» 925 » 950
Doma izdelano maslo	» 800 » 850

MENJAVA DENARJA

	L.
Zlata šterlina	6.050
Napoleon	» 4.650
Dolar	» 632
Šterlina karta	» 1.675
Švicarski frank	» 147.50
Belgijski frank	» 12.30
Francoski frank	» 1,68

Odgovorni urednik: **Tedóid Vojmir**
Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47 z dnem 26.7.1950

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Ljudska pravca: Vaški sodnik in muha

Bila je revna žena, ki je imela eno samo kokoš in ta ji je vsak dan znesla jaj-

ce. Vsak dan si je spekla cvrtje za kosilo in tako je srečno živela v svoji hišici.

Nekega dne je postavila komaj pečeno cvrtje na okno, da bi se ohladilo. A glej,

priletela je požrešna muha in pojedla ženi vse cvrtje. Ko je žena zagledala, da

je ponvica prazna, je muha že odletela in zato je ni mogla kaznovati. Kaj storiti!

ti! Odpravila se je k vaškemu sodniku, da bi kaznoval tatoco. Ko mu je žena po-

vedala svojo nesrečo, ji je dal sodnik debelo palico, rekoč ji, naj muho pretepe.

V tistem trenutku je priletela muha in sedla prav na sodnikov nos. Žena je brž

udarila po sodnikovem nosu in tako kaznovala muho. Sodnik se je zgrudil z de-

belo buško na nosu na tla, žena se je pa veselo smejala, ker je muho kaznovala.